

ŽELJKO NJIRIĆ

Žito - najvažniji prehrambeni artikal u brodskom prijevozu

(O dosadašnjem kretanju i budućem rastu robne razmjene morem, pravcima prijevoza, mogućnostima rukovanja tereta u lukama i postojećim plovnim kapacitetima)

Robna razmjena žitarica morem (pšenice, kukuruza, ječma, zobi, raži, prosa i soje u zrnu) u 1980. godini bila je 188 milijuna tona. U 1965. godini robna razmjena morem bila je 80 milijuna tona, pa je njen godišnji rast od te godine, tj. u zadnjih 15 godina bio u prosjeku 5.9%. Rast se iz godine u godinu razlikovao, jer je ovisio o rezultatima proizvodnje i zahtjevima potrošnje, a u prvom redu o rezultatima žetvi zemalja potrošača u svijetu.

Najveći rast robne razmjene zabilježen je između 1970—1975. godine kada je stopa rasta bila oko 8.3% godišnje. U razdoblju od 1965—1970. godine stopa rasta bila je 2.8%, a u razdoblju 1975—1980. godine oko 6.5% godišnje. Najveći rast robne razmjene u razdoblju 1970—1975. godine nastaje radi veće potražnje žitarica za hranjene stoke u Evropi (u zemljama članicama Evropske ekonomske zajednice) i Aziji (u prvom redu u Japanu), dok kasnije u razdoblju 1975—1980. godine radi veće potražnje pšenice za zemlje u razvoju i odobrenih programâ pomoći nerazvijenim zemljama.

U zadnje vrijeme u robnoj razmjeni morem po ukupnoj količini žitarice kao suhi rasuti teret zauzimaju, nakon željezne rudače, drugo mjesto u pomorskom prijevozu. Premda količinski robna razmjena morem žitarica izgleda velika ona je malena prema ukupnoj

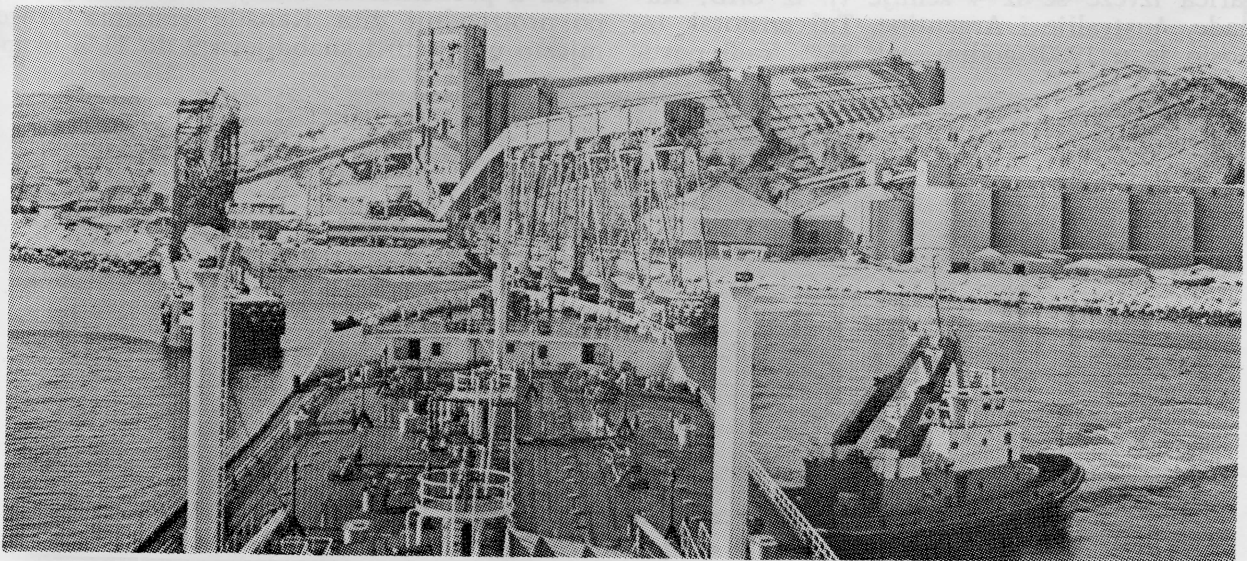
svjetskoj proizvodnji. U 1980. godini procjenjuje se da će iznositi samo 14 do 15% svjetske proizvodnje. Prijevoz žitarica inače dostiže samo 10% ukupne svjetske robne razmjene morem suhih tereta.

Prijevoz žita po vrstama od 1965. do 1980. g.
(u postotku od ukupnog prijevoza)

	1965.	1970.	1975.	1977.	1979.	1980.
pšenica	58	46	43	40	36	39
kukuruz	24	26	32	34	38	37
ostala žita	13	17	14	13	12	10
soja u zrnu	5	11	11	13	14	14
ukupno:	100	100	100	100	100	100

Izvor: Fearnley & Egers Chartering, Oslo.

Analizirajući kretanje robne razmjene pojedinih vrsta žitarica dolazimo do podataka da je npr. u 1965. godini najveći prijevoz pšenice tj. 85% ukupnog prijevoza morem žitarica, dok je u zadnjim godinama ispod 40%. Prijevoz kukuruza je u 1965. godini bio 24%, a u zadnjim godinama taj postotak iznosio je 37%. Vrijedno je također spomenuti da je prijevoz soje u zrnu 1965. godine bio oko 5% i da se taj postotak u zadnjim godinama zadržava na 14%. Prijevoz prosa, ječma, zobi i raži ukupno u 1980. godini kreće se na oko 10% ukupnog prijevoza žitarica, za razliku od 1965. godine kada je taj postotak iznosio oko 13%.

Prijevoz žitarica morem u 1980. godini — procjena (u milij. tona)

	SAD	Kanada	Austral.	Argent.	Ostali	ukupno
Evrop. ekonom. zajednica	24.4	3.9	0.3	1.1	2.8	32.5
SSSR	11.7	3.1	3.7	7.6	2.4	28.5
ostala Evropa	17.4	2.0	0.1	1.5	3.7	24.7
Afrika/Bliski i Sred. istok	17.1	1.1	4.5	0.3	1.1	24.1
Japan	23.2	2.8	2.0	—	1.5	29.5
NR Kina	8.7	3.4	3.5	0.4	—	16.0
ostali Daleki istok	10.7	0.2	1.3	0.3	0.3	12.8
ostali	14.8	1.8	—	1.4	1.9	19.9
u k u p n o:	128.0	18.3	15.4	12.6	13.7	188.0

Iz gornjeg pregleda je vidljivo da se s područja Sjeverne Amerike najviše izvozi tj. 78% ukupne robne razmjene morem (1979. god. 75%, od 1975—1978. god. 71%). 3/4 čitavog izvoza uvezeno je u tri područja tj. u Istočnu i Zapadnu Evropu, te u Daleki istok. Prema tome dva su i najznačajnija pravca prijevoza jedan u Atlantiku iz Sjeverne Amerike za Evropu i drugi u Pacifiku iz Sjeverne Amerike prema Dalekom istoku.

Prijevoz žitarica na ova dva pomorska pravca zajedno dostiže 59% ukupnog prijevoza žitarica morem što se vidi iz slijedećeg prikaza:

	S. Amerika - Evropa	S. Amerika - D. istok
1977.	33%	20%
1978.	35%	21%
1979.	37%	22%
1980.	33%	26%

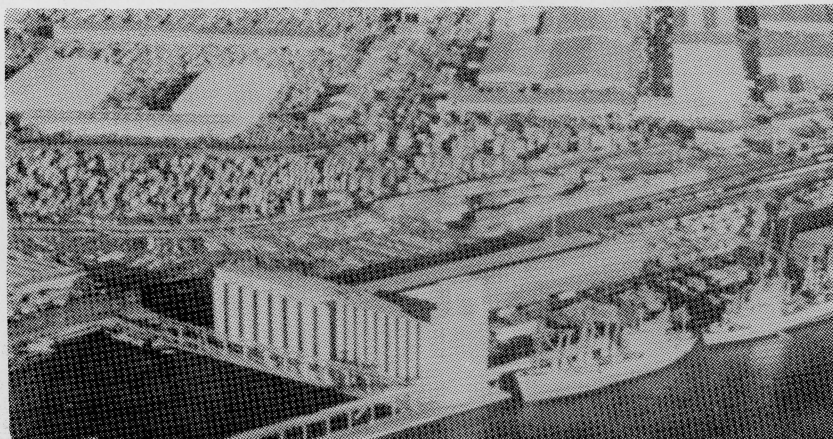
Iz gornjeg je vidljivo da prijevoz žita u Pacifiku za Daleki istok iz godine u godinu raste i da se sve više približava količinski atlantskom pomorskom pravcu za Evropu.

Udaljenosti pomorskih pravaca prijevoza žitarica u stalnom su, ali malom porastu. Dok je srednja udaljenost svih pomorskih pravaca prijevoza u 1965. godini bila 5.510 Nm ona je u 1980. godini iznosila 5.780 Nm.

90% ukupne robne razmjene morem žitarica izveze se iz 4 zemlje tj. iz SAD, Kanade, Australije i Argentine. Taj postotak iznosio je u 1980. godini, čak **95%**, radi pove-

ćanja američkog izvoza. U 1979. godini američka proizvodnja žitarica iznosila je 355 milijuna tona (58. mil. tona pšenice, 197 mil. tona kukuruza, 37 mil. tona ostalih žitarica i 62 mil. tona soje u zrnu), a u 1980. godini ona je opala na 320 milijuna tona (64 mil. tona pšenice, 170 mil. tona kukuruza, 37 mil. tona ostalih žitarica i 49 mil. tona soje u zrnu). SAD su u 1980. godini izvezle 38% ukupne svoje proizvodnje (1979. g. 36%, 1978. g. 35%). U ukupnoj robnoj razmjeni SAD je daleko najveći izvoznik oko 68% čitave razmjene. Ukupna proizvodnja u 1975—1980. godini dostiže oko 25 do 29% svjetske. Od svih žitarica u izvozu kukuruz je na prvom mjestu, oko 50% ukupnog američkog izvoza, odnosno 1/3 ukupne proizvodnje kukuruza. Na drugom mjestu je pšenica i predstavlja 29% ukupnog američkog izvoza. U 1980. godini 34 milijuna tona žitarica uvezeno je iz SAD u Zapadnu Evropu, 19 milijuna tona u Istočnu Evropu (uključivši SSSR, koji je sam uvezao oko 12 milijuna tona usprkos žitnom embargu) 23 milijuna tona u Japan i skoro 9 milijuna tona u NR Kinu. Ostale zemlje Dalekog istoka i Južna Amerika uvezle su zajedno oko 11 milijuna tona, a zemlje Bliskog i Srednjeg istoka oko 10 milijuna tona.

Proizvodnja Kanade se uglavnom sastoji od u prosjeku 42 milijuna tona pšenice u posljednjih nekoliko godina od čega je 40% izvoz u prekomorske zemlje. Od 1975. godine po proizvodnji žita Kanada zauzima drugo mjesto u svijetu i snabdijeva 9 do 11% ukup-

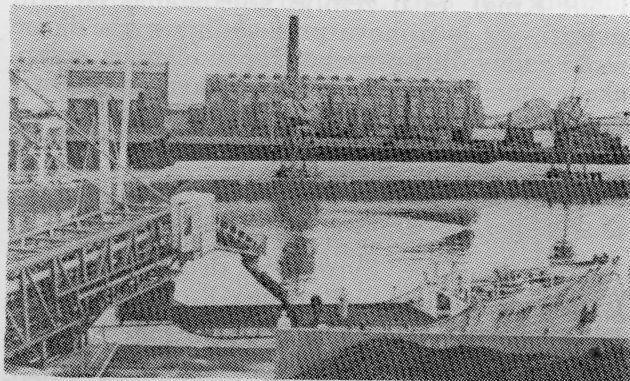
Antwerpen, dio luke sa silosom i obalom za pretovar žitarica

nih zahtjeva tržišta. Pored pšenice najviše se izvozi brašno, zajedno oko 15 milijuna tona, a ostatak je ječam, raž i zob. Spomenimo da se dosta američkog izvoza kukuruza i soje u zrnu izveze preko kanadskih luka Velikih Jezera i luka rijeke St. Lawrence.

U Australiji se računa da će žetva pšenice prosinac 1980. — studeni 1981. godine donijeti slabije rezultate zbog suše i da će dostići samo 11 milijuna tona za usporedbu s ranijom godinom od 16 milijuna tona. Ukupna proizvodnja žita u 1981. godini se procjenjuje na oko 15 milijuna tona, za usporedbu s 1979/80. kada je dostigla 23 milijuna tona, i 1978/79. oko 25 milijuna tona. Od ukupne proizvodnje 15 milijuna tona predviđa se 13 milijuna tona pšenice, a ostatak proso, ječam, zob i raž. Izvoz iz ove zemlje pretežno je u područje Dalekog istoka (oko 7 mil. tona) i SSSR (oko 4 mil. tona).

U ranijim godinama izvoz iz Argentine bio je oko 15 do 16 milijuna tona. Procjenjuje se da će on u 1980. godini iznositi oko 13 milijuna tona. Ukupna proizvodnja Argentine 1976. do 1979. godine kretala se oko 27 milijuna tona

žitarica, godišnje, nakon čega je žetva u 1979—1980. zatajila (oko 22 mil. tona) i to je direktno imalo uticaja na smanjenje izvoza. U 1981. godini očekuje se rekordna žetva oko 31 milijun tona (12 mil. tona kukuruza, 8 mil. tona pšenice, 6 do 7 mil. tona prosa, skoro 4 mil. tona soje u zrnu i oko 1 mil. tona ječma, zobi i raži zajedno). Za razliku od ranijih godina u 1980. godini područje izvoza žitarica

Ukrcaj žita u manji brod radi razvoza

Anglo Yugoslav Shipping Company Limited

LONDON — LIVERPOOL — IPSWICH

HEAD OFFICE LONDON

Stone House,
Bishopsgate,
London EC2M 4JJ.
Telephone 01 247 3260
Telex 886354 883900 888132
Telegrams Angloyugo London

BRANCH OFFICE LIVERPOOL

Corn Exchange Building,
Fenwick Street,
Liverpool L2 YTS.
Telephone 51 236 5068
Telex 627304
Telegrams Angloyugo Liverpool

BRANCH OFFICE IPSWICH

9 Lower Brook Street,
Ipswich,
Suffolk IP4 1AG.
Telephone 473 216937
Telex 987505
Telegrams Angloyugo Ipswich

General Agents in Great Britain for Yugoslav Shipowners. Port Agents in London, Liverpool and Ipswich.

Members of the Baltic Mercantile and Shipping Exchange London and the Baltic and International Maritime Conference in London.

Chartering Brokers and Liner Marketing Agents World Wide.

Ship sale and purchase Brokers.

Freight Forwarders World Wide and Air Brokers.

Bunkering Agents World Wide.

iz ove zemlje se potpuno promijenilo, zbog američkog žitnog embarga koji je ograničio isporuke žita za SSSR. U toj godini SSSR je kupio oko 7.6 mil. tona žita u Argentini (1979. god. 1.9 mil. tona), pa su ove isporuke uticale na smanjenje izvoza u do tada tradicionalna područja izvoza.

Žito se uvozi u zemlje koje su istodobno i veliki proizvođači i još veći potrošači (SSSR i NR Kina), te u zemlje koje stalno trebaju uvoziti, jer je njihova proizvodnja mala da ne može zadovoljiti potrebe (Japan, članice evropske ekonomske zajednice). Uglavnom su tri veća područja uvoza: Zapadna Evropa, Istočna Evropa i Daleki istok. Ostala značajna područja uvoza su: Afrika, Bliski i Srednji istok i Južna Amerika.

Najveće količine žitarica iskrcajavu se u lukama Zapadne Evrope za druga odredišta, osobito za Istočnu Evropu. Preko luka Zapadne Evrope uvezlo se oko 48 milijuna tona u 1980. godini (1979. god. oko 52 mil. tona), od čega članice Evropske ekonomske zajednice uvoze oko 2/3 (oko 32.5 mil. tona) čitavog uvoza Zapadne Evrope. Terminali u Antwerpenu, Rotterdamu i Hamburgu zaprimaju 60% čitavog uvoza članica Evropske ekonomske zajednice. Ostatak od 40% uvozi se preko luka Italije i Velike Britanije. Za ostale potrebe Zapadne Evrope uvoz se vrši preko portugalskih i španjolskih luka, oko 9 mil. tona godišnje zadnjih godina, a iz ostalih oko 6 mil. tona godišnje u prosjeku. Uvoz u Zapadnu Evropu je pretežno iz SAD i Kanade, dok je ranijih godina i Argentina bila jedan od najznačajnijih snabdjevača. Od ukupnih količina uvoza 6 mil. tona je pšenice, a ostatak ostale žitarice, osobito kukuruz.

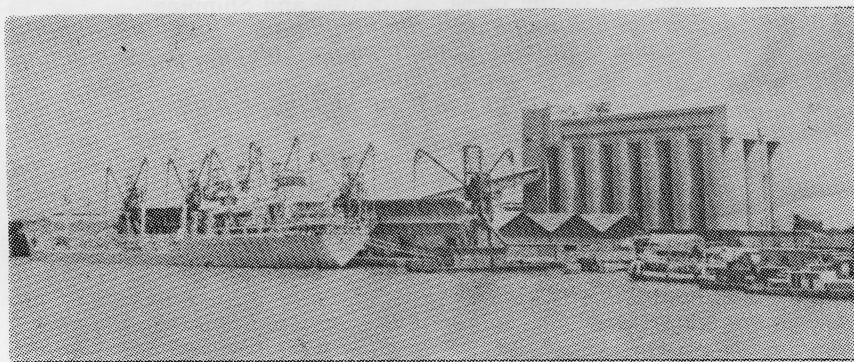
Na području Istočne Evrope najveći je uvoznik SSSR. O rezultatima žetve u SSSR ovise i količine uvoza na ovo područje. Stalni nepovoljni rezultati žetve iz godinu u godinu (zbog loših vremenskih prilika) utječu na stalni rast uvoza žita u ovu zemlju, koji je u 1980. godini dostigao 29 milijuna tona, a u 1981. godini ocjenjuje se da će dostići količine koje maksimalno sovjetske luke mogu tokom godine izmanipulirati (oko 40—45 mil. tona). Nakon SSSR najveći uvoznici su Poljska

i Istočna Njemačka (oko 6 do 7 mil. tona u 1980. god.). Istočna Evropa je u 1980. godini uvezla oko 38 milijuna tona što je 7% više u odnosu na godinu ranije, zbog povećane potražnje potreba uvoza za SSSR. Na ovo je područje u 1980. godini SAD, izvezla oko 19 milijuna tona, Argentina preko 8 milijuna tona, Kanada 5 milijuna i Australija oko 4 milijuna tona. 25 do 30% uvoza svih žitarica je pšenica.

Područje Dalekog istoka uvezlo je u 1980. godini oko 58 milijuna tona (u 1979. god. 54 mil. tona). Najveći uvoznik je Japan, koji je u 1980. godini uvezao skoro 30 milijuna tona (1979. god. 29 mil. tona), od čega pšenice oko 7 do 8 milijuna tona, što je 11% ukupne svjetske robne razmjene ovog artikla. Nakon Japana na ovom području na drugom je mjestu NR Kina koja je uvezla oko 16 milijuna tona u 1980. godini (1979. god. 12 mil. tona), od čega oko 60% pšenice. Ostali značajni uvoznici su Formoza i Sjeverna Koreja s ukupnim uvozom oko 10 milijuna tona u prosjeku godišnje. Najveći snabdjevač ovog područja su SAD (oko 43 mil. tona u 1980. godini), a zatim Australija i Kanada (oko 7 mil. tona, iste godine, svaki).

Rast svjetske robne razmjene žitarica i prihvaćanje prijevoza sve većim brodovima uticao je na povećanje broja i izgradnju sve većih terminala u svijetu, ali se njihove veličine ne mogu usporediti s onim koji se koriste isključivo za ukrcaj željezne rudače i ugljena. Većina ovih terminala može primiti brodove samo do veličine Panamax zbog ograničenja gaza i nemogućnosti daljnjeg produbljivanja lukâ i pristupa tim lukama. To se posebno odnosi na luke najvećeg izvoznika SAD.

U svijetu danas postoje 53 ukrcajna terminala za žitarice i 54 iskrcajna koja mogu primiti brodove za rasute terete veličine iznad 40.000 tona nosivosti. Od ovih 33 ukrcajna i 29 iskrcajnih mogu primiti brodove do 60.000 tona nosivosti, a samo 20 ukrcajnih i 25 iskrcajnih iznad 60.000 tona nosivosti, a samo 20 ukrcajnih i 25 iskrcajnih iznad 60.000 tona. Najveći ukrcajni kapacitet ima CARGILL terminal u Seattle (SAD) koji bi mogao da

Luka Shanghai razvija se u najprometniju luku za kineski uvoz žitarica

primi brod i do 300.000 tona nosivosti, ali se tolike količine žita u jednoj pošiljci nikada ne otpremaju, pa tu krcaju brodovi veličine oko 100.000 tona. Najveći iskrcajni terminal je KUKUSAI FUTO u Yokohami (Japan) koji može primiti brod u punom teretu od 160.000 tona nosivosti. 41 ukrcajni terminal nalazi se u Sjevernoj Americi (31 u SAD i 10 u Kanadi), a 8 ih je u Australiji. Čudnovato, ali istinito da Argentina kao četvrti najveći izvoznik u 1980. godini nema terminala koji može prihvatiti brod iznad 40.000 tona nosivosti, već ima nekoliko za brodove veličina 30—40.000 tona. 19 iskrcajnih terminala nalazi se u zemljama evropske ekonomske zajednice (4 u Belgiji, 3 u Francuskoj, 2 u Italiji, 4 u Nizozemskoj, 4 u Zapadnoj Njemačkoj i 2 u Velikoj Britaniji) i 17 u Japanu. Skoro, bez izuzetaka, svi ukrcajni terminali su u posjedu velikih međunarodnih žitarskih kuća, kao što su Cargill, Continental Grain, Dreyfus itd. ili lučkih vlasti i poljoprivrednih zadruga u većini slučajeva u vlasnosti privatnih organizacija ili uzetim u najam.

ličine brodova. Zadnja analiza napravljena 1979. godine pokazala je da je 54% robne razmjene žitarica bilo prevezeno brodovima ispod 40.000 tona nosivosti za razliku od 1970. godine kada je u te prijevoze bilo uključeno 89% spomenute veličine. Panamax veličina se sve više uključuje u prijevoze žita. Dok je u ukupnom prijevozu 1970. godine tonaža od 40—80.000 tona sudjelovala samo s 11% u 1979. godini njezino učešće povećalo se preko tri puta, odnosno na 36%. Oko 10% ukupnih količina prevezeno je brodovima iznad 80.000 tona, a 8% brodovima iznad 100.000 tona nosivosti.

82% ukupnog prijevoza u 1979. godini povjeren je brodovima za prijevoz rasutih tereta za usporedbu s 1970. godinom kada je njihovo učešće bilo 59%. Kombinirana tonaža u zadnjim godinama sudjeluje u ukupnom prijevozu s oko 8%. Ostatak od 10% u 1979. godini bio je povjeren za prijevoz dvopalubnim brodovima i brodovima za rasute terete ispod 20.000 tona nosivosti. Tankerska tonaža je u 1979. godini prevela samo 0.5 milijuna tona (u

Ukrcaj žita u brod konvejerom kapaciteta 2000 tona na sat u luci Westhaven (Nizozemska)

Veličine i tipovi brodova korišteni u prijevozu žitarica (u postotku)

VELIČINA BRODA (NOSIVOST)

godina	1970.	1975.	1977.	1979.
ispod 40.000	89	69	59	54
40—80.000	11	22	32	36
preko 80.000	—	9	9	10

TIP BRODA (IZNAD 18.000 NOSIV.)

brodovi za rasuti teret	59	70	80	82
kombinirana tonaža	—	9	8	8
ostali	41	21	12	10

Prema gornjem prikazu Fearnley & Egers Chartering Co, Oslo vidi se da se i kod prijevoza žita nastoje sve više uključivati veće ve-

1977. godini 2.7 mil. tona, 1975. godine 6.2 mil. tona).

Robna razmjena žitarica bila je osobito aktivna u 1977/78. i 1978/79. godini da bi u 1979/80. zabilježila veoma malu stopu rasta. U slijedećim godinama, a na osnovu nekih predviđanja, očekuje se i dalje mala stopa rasta, oko 2.2% godišnje do 1985. godine zbog svjetske ekonomske recesije. Izvoz žitarica za prehranu, predviđa se, da će malo porasti iako je potražnja za ovim artiklom u nerazvijenim zemljama sve veća uz opći porast stanovništva. Očekuje se da će robna razmjena žitarica u 1985. godini porasti na oko 210 milijuna tona.

Izvor: International Bulk Journal London, travanj, 1981.